

Kulturutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2023

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2023 (B 15/2024 rd): Ärendet har lämnats till kulturutskottet för eventuellt utlåtande till grundlagsutskottet. Tidsfrist: 11.12.2024.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- referendarieråd Piatta Skottman-Kivelä, riksdagens justitieombudsmans kansli.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- undervisnings- och kulturministeriet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Under berättelseåret 2023 var samma teman som tidigare aktuella i justitieombudsmannens laglighetsövervakning. Klagomålen har i fråga om undervisningssektorn till största delen rört sig om rättigheter för barn som har behov av särskilt stöd, stöd för lärande och skolgång, samarbete mellan hemmet och skolan samt en säker och trygg studiemiljö.

Under berättelseåret avgjorde justitieombudsmannen 275 klagomål inom den ärendegrupp som hör till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Av klagomålen ledde 16,5 procent till åtgärder. Det är en större andel än i genomsnitt för de olika ärendegrupperna. På grund av justitieombudsmannens uppgift att främja de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har det i avgörandena som gäller undervisningssektorn ofta ansetts motiverat att ge handledning även när det inte har konstaterats någon egentlig lagstridighet. Tillgodoseendet av barnets rättigheter har sedan 1998 varit ett prioriterat område inom justitieombudsmannens laglighetsövervakning. Justitieombudsmannen fäster i sin laglighetsövervakning, och i anslutning till den specialuppgift som grundar sig på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, också uppmärksamhet vid tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

Utlåtande KuUU 9/2024 rd

Kulturutskottet har för att främja tillgodoseendet av barnens rättigheter betonat vikten av barns och ungas delaktighet (bl.a. KuUU 7/2022 rd, KuUU 8/2022 rd, KuUU 37/2022 rd och KuUU 5/2023 rd). Utskottet hänvisar till den utredning man fått och välkomnar att justitieombudsmannens kansli fortfarande strävar efter att fästa särskild uppmärksamhet vid informationen till barn, behandlingen av klagomål som anförts av barn och barnens delaktighet i samband med inspektionsbesök. Dessa åtgärder bidrar till att tillgodose de behov som Finland enligt slutsatserna från FN:s kommitté för barnets rättigheter (CRC/C/FIN/CO/5-6/2023) har när det gäller att stärka informationen till barnen och se till att alla barn är medvetna om sin rätt att lämna klagomål. Rätten för barn att lämna klagomål omfattar också att barnen har möjlighet till den hjälp de behöver för att kunna lämna in ett klagomål samt att klagomålen utreds och behandlas på ett barnvänligt sätt.

I den aktuella berättelsen (s. 118) lyfter man liksom i tidigare berättelser fram brister i tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna inom olika förvaltningsområden. Inom kulturutskottets förvaltningsområde har bristerna liksom året innan gällt säkerheten och tryggheten i lärmiljön, stödet för lärande och skolgång, ingripandet i mobbning och personalresurserna inom elev- och studerandevården.

Utskottet påpekar att det flera gånger har förutsatt att det vidtas tillräckligt effektiva åtgärder för att få slut på alla former av mobbning och våld i skolan (bl.a. KuUU 18/2021 rd, KuUB 1/2022 rd och KuUU 5/2023 rd). Säkerställandet av en trygg lärmiljö har ansetts vara en del av tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna enligt 16 § i grundlagen. Skyldigheten att ingripa har dock inte definierats tillräckligt tydligt i lagstiftningen om utbildning. Vid bedömningen av om utbildningsanordnarens åtgärder för att sörja för säkerheten och tryggheten i lärmiljön är tillräckliga har man därför bland annat fäst uppmärksamhet vid hur de lagstadgade planerna har utarbetats och verkställts, hur de lagstadgade disciplinära och tillrättavisande åtgärderna har använts, hur samarbetet mellan hemmet och skolan samt det sektorsövergripande samarbetet har genomförts och hurdan sakkunskap utanför skolan som vid behov har utnyttjats för att lösa svåra situationer. När lagstiftningen inte är entydig är det också viktigt att vara medveten om att det blir allt viktigare för personalen inom undervisningsväsendet att kunna tillämpa lagstiftningen.

Utskottet har också fäst uppmärksamhet vid behovet av att reformera stödet för lärande och säkerställa tillgången till elev- och studerandevård i rätt tid (KuUB 19/2021 rd). Vid behandlingen av ändringen av 26 § i lagen om grundläggande utbildning godkände utskottet dessutom ett uttalande enligt vilket regeringen ska följa och utvärdera hur elev- och studerandevårdstjänsterna fungerar, särskilt med tanke på det sektorsövergripande samarbetet efter överföringen av ansvaret till välfärdsområdena (KuUB 14/2022 rd).

Utskottet konstaterar att de utvecklingsbehov som under berättelseåret framkommit i samband med justitieombudsmannens tillsynsarbete till många delar tagits i beaktande i regeringsprogrammet för statsminister Orpo. Enligt regeringsprogrammet kommer man under den pågående regeringsperioden bland annat att förtydliga systemet för stöd för lärande, förutsätta att kommunerna och välfärdsområdena samarbetar intensivt för att säkerställa att elev- och studerandevården fungerar och stärka lärarnas och rektorernas befogenheter att ingripa i verksamhet som stör undervisningen.

Utlåtande KuUU 9/2024 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att grundlagsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 19.9.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Mia Laiho saml
medlem Pia Lohikoski vänst
medlem Nasima Razmyar sd
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Jaana Strandman saf
medlem Mari-Leena Talvitie saml
medlem Oskari Valtola saml.

Sekreterare var

utskottsrad Marja Lahtinen.